

XI. DERS

Emanuel LEVİNAS

Temel problemi, Alman Geisti'nin eleştirisi çevresinde biçimlenmiştir. Nazizmin zamansal ve mekansal koordinasyonunu irdelemektedir. Nazizmin kökenini ve kaynağını açığa çıkarmaya çalışır. Bu, modern kültür/düşünce denilen şeydir. Modern Batı metafizik düşüncesinin kılıfsallaştığı dönemdir. Bu düşünce praksisini Nazizmde bulmaktadır. O halde modern düşünce nedir?

NAZİZM

MODERN DÜŞÜNCE —————→ *Aydınlanma Aklı* © *Evrensellik idesi*

Hristiyanlık

Aydınlanma aklı bir rasyonalizasyon sürecidir. Evrensellik iddiasındadır. Evrensellik iddiasını hazırlayan dönem Ortaçağ ve Hristiyanlıktır. Modern düşünce, Hristiyan ögesini yitirmemiştir. Aydınlanma aklı, mutlak bir yetke gibi konuşur; ancak sık sık irrasyonale(Tanrı'ya) başvurmaktadır. Levinas'a göre, modern insan ve modern devletin kökeninde şiddet vardır. Nazizmi hazırlayan düşünsel arka plan budur. Levinas'ın en çok çatıştığı isim Heidegger'dir. Heidegger'in isminin Nazizm ile özdeşleştirilmesi, onu ortaya çıkaran felsefi temelin irdelenmesini gerektirmektedir.

- 1) "Ben" © "Ben"den yola çıkılan felsefeler (Otantik kırılma / Otantik Ben)
- 2) Yitimsizlik = Zaman © Dünyanın tarihselliği

Bu süreç 'Ben'den çıkarak yine 'Ben'e dönmektedir. 'Ben' üzerine kapanmakta ve monadlaşmaktadır. Levinas, 'Etik'ten yola çıkmaktadır. Tarihsellik, 'Ben'in geçmişin

yükünü taşıyor olması, sorumluluğu üzerinden almaktadır. İnsan varoluşu, genel olanın yazgısını üstlenen bir varoluş hâlini almaktadır. Bireysel yazgı ya da bireysel sorumluluk söz konusu olmamaktadır. Bu durumda birey, tarihsel sürecin sonucu konumundadır. Sorumluluk, ‘Ben-dışı’na yüklenmektedir ve birey kendi-dışı’na yazgılanmaktadır. Ancak bunun sonucu yine ‘Ben’e ulaşmaktadır.

Tarihsel olanı yüklenmek, “doğal güçsüzlük” olarak kendini gösterir. Birey, yazgısını yüklenmektedir. Trajik kahramanın yüklendiği şey, ona dikte edilen evrenseldir. Trajik kahraman ikilemde kalır; ancak sonuç, toplumun/evrenselin istediğidir. Trajik kahraman yazgısını yaşamaktadır. Levinas’a göre bunlar ‘Ben’i engelleyen şeylerdir. Dasein, halen öznel gücün ve ilkel güçlerin etkisi altındadır.

Dasein € Primitif(ilkel)(maddi) Güçler € Tarihsellik

Geçmiş

Gündelik Yaşam

Miras alınan şeyler bireyin kendi yazgısını yaratmasında engelleyicidir. Tarihsellik ve yitimsellik kendi yazgımızı yaratmayı engeller ve doğal bir güçsüzlüğe yol açar. Bunların ‘Ben’in dışında olması ve ‘Ben’in bunları yüklenmesi ‘Ben’in kendi yazgısını oluşturmasını engellemektedir. ‘Ben’i oluşturan ‘Ben-dışı’ şeylerdir. ‘Ben’ kurgusallaşmakta, ‘ben’ olmaktan çıkmaktadır. Ben kavramı tasarımsal olarak korunmaya çalışılmaktadır. O halde ‘Ben’den yola çıkmak doğru değildir. Cogito ve Dasein aynı kökenden –‘Ben’den- yola çıkmaktadırlar. Levinas ise ‘Ben’ ile değil, ‘öteki’ ile başlamaktadır. ‘Ben’, başkası için sürekli sorumlu olan ‘ben’dir. ‘Ben’, ‘öteki’ne yanıt verendir.

Maddi/primitif güçler eleştirisi temeldedir. Heidegger’de eleştirdiği yönlerden biri de “ölüm” ve “endişe(angst)” kavramlarıdır. Kaygı, daha ontolojiktir; fakat ‘endişe’ anlıktır. İkisi de içinde bulunulan ruh halleridir. Kaygı ve endişenin nesnesi yoktur; oysa ‘korku’nun nesnesi vardır. ‘Kaygı’daki belirsizlik, onun ontolojik kökeninde açılır. ‘Korku’yu biçimlendiren bir nesne ve belirli bir durumdur. Kaygı, bir geriye çekiliştir. Bu da ‘hiçlik’tir.

“Ölüm” } “Hiçlik” (Geriye çekilme)

“Endişe(angst)”

“Hiçlik”te boşluktaki doluluk, vardaki yokluk, yokluktaki varlık olarak “İL YA” (anonim varoluş/VAR/Akış-Süreç) söz konusudur. Bu, bilince indirgenemez. Hiçlik’e indirgeme ile varılamaz. İndirgeme ile hiçlik’e ulaşmak, oluşu durdurmak, cogito ile aynı yola girmektir. Bilincin kendisini “hiçlik”e indirgemesi “var’a batmışlık” durumunu ortadan kaldıramaz. “Var’a Batmışlık”tan rahatsız olan ego, kendisini bundan ayırmaya çalışır. Anlamaların geri çekilmesi ‘var’ı ‘hiç’e indirgenemez. “Var”daki en açık biçimimiz ‘gündelik yaşam’dır. Gündelik yaşam, “Var’a batmışlık”ın bir varyasyonudur. “Var”, akış olarak “var”dır. “İL YA” varlık değil, oluştur. Oluş, belirsizlik, karanlıktır; açıkta olmayandır.

“Hiçlik” ile başlamak, “geçişlilik”i yok eder. Ben nesnelere görürüm ve dokunurum; diğer insanlarla da ilişkim vardır. Geçişlilik’in ortadan kaldırılması, bu ilişkileri koparır. İnsanın dış dünya ile ve diğer insanlarla ilişkisi, geçişlilik’i vardır. Temele durağan bir “şey” konduğunda geçişlilik yitirilir. Başkası ile ilişkinin öncelendiği bir felsefe geçişliliğe izin verecek bir başlangıç bulmalıdır. Bu başlangıç “İL YA”dır.

Ben ←→ **Nesneler**

Geçişlilik €

Ben ←→ **Diğerleri**

Ben, İL YA’dadır. Ben, diğerinden ayrıdır; bunun maddi bir temeli vardır ve bu da bedendir. Ben, yalnız bir “Ben”dir. Akışın içerisinde diğerleri ve nesnelere ile ilişkide ancak ben-ayrımı’na sahip bir yalnız-ben söz konusudur. “Yalnız-ben”, monad’dır.

“Yalnız-ben” (Monad) € Ben, “kendi varolmamdır”. Kendi varolmamda her türlü ilişkinin reddi vardır. Bu yalnızlık varolma ile varolan arasındaki birlikteliği göstermektedir. Kökende varolma ve varolan biraradadırlar; ayrışık değildir.

Anonim varoluşta, varolma ve varolan biraradadır. Bunun dışına çıkma, bundan ayrılarak kendimize dönmek nasıl olanaklıdır? Belirli ben’i belirsizden çıkarmak nasıl olanaklıdır? “İlk özgürlük” bir ‘hipostaz’dır. Bu, bir ayrışmadır. Bu ayrışma, varolan ile

varolma'nın ayrışmasıdır ve bunun nedeni bilinç olabileceği gibi Dasein'in ölümlüyle yüzleşmesi de olabilir. Ben, bu ayrışma ile açığa çıkar.

Hipostaz (ayrışma), nasıl yalnız-ben'i açığa çıkarmaktadır? Ayrışmanın gittiği yer Ben'in yalnızlığıdır ve bu, "ben"den yola çıkarak "ben"e dönen felsefelerin yazgısıdır. Dasein'dan başlayarak Dasein'in içinde biten bir anlayıştır. Bu "benlik" yalnızdır. Levinas'a göre yalnızlık, diyalogun kesilmesi değildir. Yalnızlık, maddiliktir. Maddilik, ben'den çıkıp ben'e dönerken gündelik yaşamın olumlanmasıdır. Maddilik, "ben"in dışındaki şeylerdir. Gündelik yaşam belirlidir; bu belirlilik içerisine batmışlık söz konusudur. Dasein'in ilkel hali gündelik yaşam halidir. Hipostaz, ben'in kendi üzerine dönüp, kapanmasıdır. Bunun aşılması, ben'in kendine zincirlenmişliğinin koparılması ile olanaklıdır. Ancak, bu, tarihsellik ile ya da "ben"den yola çıkarak aşılamaz.

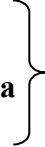
"IL YA" (Anonim varolma, "VAR", varolansız varolma)

Herhangi bir varolan (Dasein, Cogito, aşkınsal ego) bu varolmayı üstlenemez. Sürekli bir akıştır ve herhangi bir varolanda tutunamaz.

"Akış, Süreç"

Varolma

Birarada

Varolan

"BEN" € Kendi

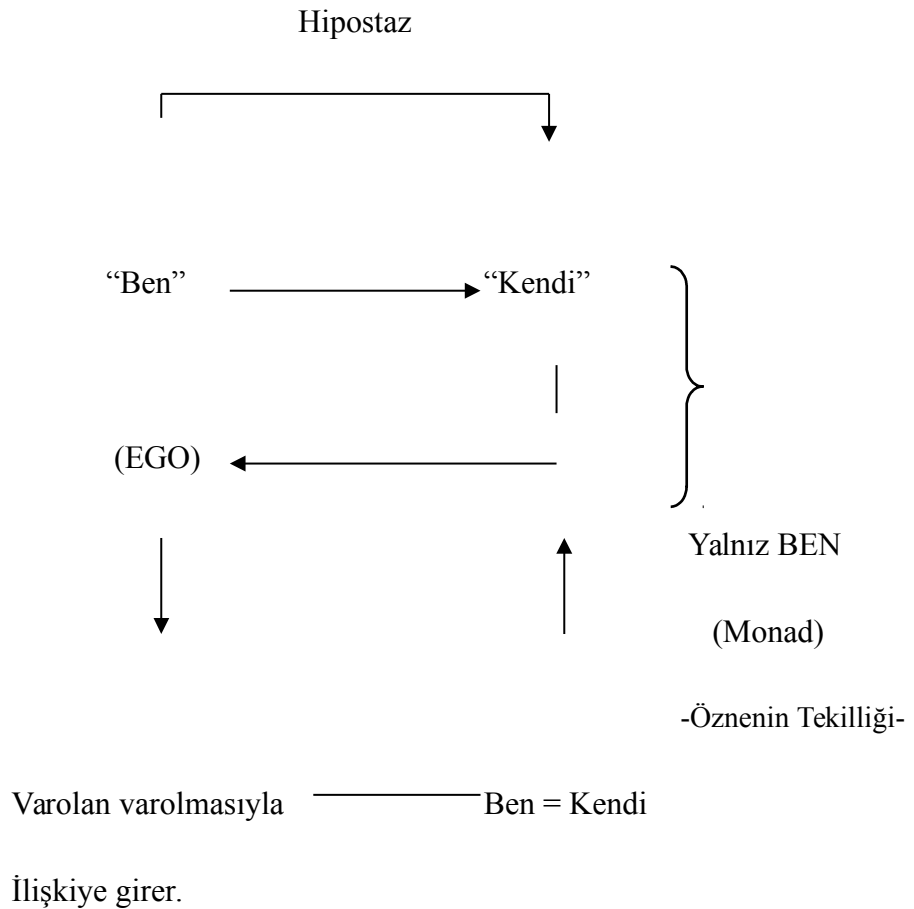
(EGO)

Varolan varolmasıyla ilişkiye girer

Levinas'a göre, "ben" ile yola çıkıldığında "kendi"ne dönmekten başka bir çıkış yoktur. "Ben"den çıkan süreç "ben"i kendine zincirler ve "ben"in dışına çıkamaz. Levinas için sorun "dışa" çıkabilmektir. İçsel olanla dışsal olanın ilişkisinin nasıl kurulabileceği irdelenir.

"Kendi", dünyadalık olarak ya da 'anlama' olarak bulunabilir. Fakat bu yolla öznenin tekilliği aşılamaz. Dönülen yer öznenin tekilliğidir. Bu "yalnız ben" ya da "monad"tır. Levinas, buna "maddilik" adını vermektedir.

Maddilik içerisinde "ayrım" ile yaşanmaktadır; bu yaşama "ben" ile batmak söz konusudur. İçine batılan "dünya"dır. "İL YA"da "insomnia" (Uykusuzluk) söz konusudur. Uykuya kaçış olanaklı değildir. Çünkü uyanıklıkta bilinç yoktur. [Hipostaz: Bilincin kendini var'dan ayırmasıdır.] Bilinç ile uyku özdeşleştirilmektedir. Bilinç olduğunda "uykuya kaçma" olanaklı olacaktır. Uykuya kaçma olanağı "hipostaz"dır. Bilincin kendini zirveye çıkarması uyku halidir. Çünkü ben olarak ortaya çıkan bilinç, kendi dışını göremez; ben ile başlar ve ben

Prof. Dr. Ertuğrul Rufayi TURAN
FEL 402 Çağdaş Felsefe II Ders Notları

ile biter. Uykuya kaçışı başaran bilinç'tir. Hipostaz ile ayrışan bilinç, kendi kendinin hakimi gibi davranır. Bilinç, "kıskanç" ve "paylaşımsız"dır; kendi ile meşguldür ve bu haliyle kendini kendine hapseder. Bilinç, sürekli olarak 'ben'i ile baş başadır.

Hipostaz, şimdi'dir. Şimdi, zamansal değildir. Şimdi, akış -IL YA- karşısında bir zaferdir. Bilincin kendisine tutunmasıdır. Levinas, geleceği önceler. Şimdi, bir hapisanedir ve IL YA'nın içine düştüğü bir tuzaktır. Olma sürecinin durdurulduğu bir şeydir. Ben'in kendisi ile dolu olmasının adıdır. Şimdi, maddilik yükünü ve ağırlığını taşır. Şimdi, bir başka deyişle de geçmişin yükünü taşımaktadır. Bilinç felsefelerinin refleksiyon adını verdiği şeye Levinas maddilik demektedir. Maddilikte gündelik yaşam ortaya çıkar. Gündelik yaşam özneye eşlik eden maddedir ve aynı zamanda kendinde kurtuluş olanağını da taşımaktadır.